

De Telegraaf

Mysterieus verhaal achter kostbaar schilderij

Door PIETER VAN ERVEN DORENS EN BART MOS

Veilinghuis Sotheby's in Londen brengt komende week een als verloren beschouwd, 17e-eeuws schilderij van de Spaanse schilder Velázquez onder de hamer. Verwachte opbrengst: drie miljoen euro. De Nederlandse verkopers van het portret, dat 300 jaar zoek was, willen absoluut anoniem blijven. De Telegraaf ging op zoek naar het mysterieuze verhaal achter het doek.

In 1986 kocht Eduard baron Speyart van Woerden dit portret van Olimpia, schoonzus en minnares van paus Innocentius voor een grijpstuiver. Nu de baron dood is blijkt het een eeuwenlang verdwenen werk van de beroemde Spaanse schilder Velázquez te zijn. Komende week wordt het geveild door Sotheby's in Londen. Het werk werd aangeboden door twee beroide kasteelbroers. De vraag klinkt hoe zij aan zo'n kostbaar schilderij komen. © GETTY IMAGES

De internationale kunstwereld was afgelopen weken verrukt over de herontdekking van *Portret van Olimpia Maidalchini Pamphilj*, geschilderd door de Spaanse meester Diego Velázquez, tijdgenoot van Rembrandt. De Britse pers schrijft lyrisch over het verloren gewaande portret van de machtige 'barokke rockster', waar de Romeinen in de zeventiende eeuw van beefden.

Olimpia

Je hoeft maar één blik op het schilderij te werpen om te zien dat Olimpia, de door en door corrupte schoonzus en vermeende minnares van de

toenmalige paus Innocentius X, niet met zich liet sollen. De imposante vrouw kijkt koeltjes neer op hofschilder Velázquez, die haar verschijning in de zomer van 1650 vastlegt. Olimpia, die in die tijd 'de vrouwelijke paus' werd genoemd vanwege haar invloed op haar zwager, was een van de machtigste vrouwen van Rome en werd om die reden bewonderd en gevreesd.

Het portret van Olimpia zou niet misstaan in de tentoonstelling over Rembrandt en Velázquez, die deze week in het Prado Museum in Madrid wordt geopend. Komend najaar komen de schilderijen naar Amsterdam.

Al in 1725, amper een eeuw na voltooiing van Olimpia, verdwijnt het portret volledig van de radar. Eeuwenlang werd dan ook gedacht dat het kostbare werk niet meer bestond.

Het zijn de berooide kasteelbroers Alex (l.) en Jelle van Helsdingen van buitenplaats Sterkenburg die het beroemde portret aanboden bij Sotheby's. © THIJS ROOIMANS

Maar dan wordt het schilderij in 2016 plotseling aangeboden bij Sotheby's in Amsterdam. De aanbieders zijn de gebroeders Alex en Jelle van

Helsdingen, beter bekend als de berooide kasteelheren van buitenplaats Sterkenburg, bij Utrecht. De laatste keer dat de twee in het nieuws kwamen was doordat zij wegens grote financiële problemen hun vastgoedleningen van vele miljoenen bij Van Lanschot Bankiers niet meer konden betalen en zij hun kasteel dreigden te verliezen.

Maar hoe komen deze armetierige kasteelbroers aan zo'n kostbaar schilderij?

Beeldhouwer

Uit onderzoek van De Telegraaf blijkt dat de Velázquez oorspronkelijk in handen was van de beeldhouwer Eduard baron Speyart van Woerden. Deze kinderloze Haagse edelman overlijdt in de zomer van 2014 op negentigjarige leeftijd in een Doorns verzorgingshuis, half verlamd en vereenzaamd. Met zijn familie had hij de laatste jaren geen contact meer. Van zijn overlijden wordt vreemd genoeg nergens melding gemaakt. Eveneens opmerkelijk is dat hij enkele jaren voor zijn dood zijn testament drastisch heeft laten aanpassen. Eduard benoemt de 'Stichting tot behoud van de historische buitenplaats Sterkenburg' als enige erfgenaam, met de twee eerder genoemde kasteelbroers als bestuurders. De initialen 'ESvW' staan in beverig handschrift onder het testament, waarin de baron als belangrijkste voorwaarde stelt dat de kunstverzameling, met vermelding van zijn naam, in het kasteel dient te worden ondergebracht.

Onderdeel van de Speyart-verzameling is het bewuste portret, dat hij in 1986 voor enkele honderden guldens heeft gekocht bij het 'Haagsch Venduehuis der Notarissen'. Destijds wordt het toegeschreven aan een onbekende Hollandse meester. „Een 19e-eeuws niemendalletje”, noemt Eduard zijn aankoop zelf.

Sotheby's

In 2016 krijgt Judith Niessen, voormalig specialist oude meesters bij Sotheby's, een foto van het portret toegestuurd door kasteelheer Alex van Helsdingen. „Ik zag op de achterkant een oud verzamelaarsnummer staan, dat wees op een Velázquez. Toen heb ik geadviseerd om contact op te nemen met mijn collega in Londen, aangezien Velázquez niet mijn expertise is”, reageert Niessen, momenteel hoofd collectie bij het Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis. „Ik hoorde vandaag toevallig dat het komende week geveild gaat worden.”

Sotheby's laat eerst een lange reeks van echtheidsonderzoeken uitvoeren door diverse specialisten, onder wie Guillaume Kientz, specialist op het gebied van Spaanse schilderijen bij het Louvre. „Kientz twijfelt geen moment dat dit inderdaad het verloren gewaande *Portret van Olimpia Maidalchini Pamphilj* is”, laat Sotheby's aan de broers weten.

De twee willen het schilderij heel graag verkopen, maar het veilinghuis voorziet aanvankelijk juridische problemen door het testament van de baron. „Wij hebben onze Nederlandse juristen naar het testament laten kijken en constateren dat de stichting is gebonden aan de verplichting om zijn kunstverzameling ten toon te stellen in Sterkenburg. Verplichtingen in testamenten kunnen door een rechtbank ongedaan gemaakt worden, maar de gronden voor een verzoek daartoe zijn beperkt”, schreef een juriste van het veilinghuis aan de broers. Nu zegt Sotheby's dat er geen enkel obstakel meer voor de veiling is. Waardoor het veilinghuis van standpunt is veranderd, is onduidelijk.

Nalatenschap

„Het maakt geen deel uit van de nalatenschap”, reageert Jelle van Helsdingen op vragen van De Telegraaf hierover. „Het schilderij is bij diens leven (in 2011) geschonken. Eventuele bepalingen uit een testament zijn daarom niet van toepassing. (...) Het was de wens van de baron om in stilte gecremeerd te worden en zijn as te laten verstrooien in Florence. Zo is geschied.”

Architect Gysbrecht baron Speyart van Woerden (45) reageert verbaasd als hij hoort van de aanstaande verkoop van de Velázquez uit de kunstverzameling van zijn overleden oom Eduard. „Het lijkt mij de vraag of de stichting de bezittingen mag verkopen. Het is meer alsof het de bedoeling was om het kasteel daarmee in te richten. Dat is zoals ik hem gekend heb. Hij hield van dat decor. Hij was naast kunstenaar ook restaurator”, zegt Gysbrecht.

De baron liet volgens hem al in 2010 zelf een deel van zijn overvloedige inboedel veilen, 190 stuks waarvoor hij slechts €60.000 incasseerde. Gysbrecht meent dat zijn oom rond die tijd in contact kwam met Alex van Helsdingen.

Het bewuste schilderij heeft Gysbrecht nooit zien hangen bij zijn bezoeken. „Ik heb hem er ook nooit iets over horen zeggen.”

'KUNSTENAAR IN HART EN ZIEL'

Eduard baron Speyart van Woerden (1924-2014) maakte onder meer beelden van de voormalige koningin Beatrix. © DE TELEGRAAF ARCHIEF

Eduard baron Speyart van Woerden (1924-2014) was beeldhouwer en restaurator. De telg uit een oud Hollands adelsgeslacht volgde kunstopleidingen in Arnhem, Wenen en Rome. Met zijn eigen werk had hij enig succes. Zo maakte hij het monument voor de Prinses Irene Brigade in Tilburg en diverse beelden van de voormalige koningin Beatrix voor gemeentehuizen. Ander werk is voor een habbekrats te koop op internetveilingen. Als verwoede verzamelaar maakte baron Eduard zijn Haagse huis tot een klein museum, vol met antieke meubels en schilderijen. Zijn neef Gysbrecht zocht zijn oom destijds met enige regelmaat op. „Een echte persoonlijkheid, een kunstenaar in hart en ziel. Hij was homoseksueel. Dat was in zijn tijd niet zo makkelijk.” Op latere leeftijd werd de baron getroffen door een infarct en raakte hij halfzijdig verlamd.

STRENGE REGELS

Voor de uitvoer en verkoop van kunstvoorwerpen gelden strenge regels. Zo moet voor schilderijen die ouder dan vijftig jaar zijn met een waarde van boven de 300.000 euro een exportvergunning worden afgegeven als het kunstwerk buiten de EU wordt tentoongesteld of verkocht.

Herkomstonderzoek is belangrijk binnen de internationale kunsthandel. Hoe beter en sluitender de herkomstgeschiedenis van een kunstwerk is, hoe groter de commerciële waarde. Grote veilinghuizen zoals Sotheby's en Christie's hebben de afgelopen decennia complete juridische afdelingen opgetuigd om zorgvuldig na te kunnen pluizen of er geen verkeerde of frauduleuze transacties tussen zitten.

Standaard wordt ook gecheckt of een kunstwerk niet als 'gestolen' staat geregistreerd. Ook bij scheidingen en erfenissen heeft het veilinghuis de plicht om te controleren of de verkopende partij inderdaad de enige, rechtmatige eigenaar van het kunstwerk is. „Het is een nachtmerrie voor een veilinghuis om een verkoop te moeten terugdraaien. Dit wil je ten alle tijde voorkomen”, aldus veilingexpert Jop Ubbens.